

Fra arbejdet i modstandsbevægelsen i midtjyske distrikt

Modstanden mod den tyske besættelse fik et ret forskelligt forløb i landets forskellige egne, alt efter vilkår og muligheder. Det var også tilfældet i det område, der her skal meddeles noget om, nemlig den nordlige del af Ribe amt samt Holmslands klit. Det var givet, at arbejdet ikke var det samme, om det skulle udføres inden for Rommels Vestvold, i fiskerbyen Hvide Sande eller langs de for besættelsesmagten så vigtige jernbanelinier.

Også ofre af menneskeliv og lidelser blev forskellige, men alle, der optoges i grupperne eller ydede dem hjælp, vidste, hvad det kunne komme til at koste.

Bortset fra beretningen om den første modstandsbevægelse i Grindsted under skolebestyrer Høirup er det bylederne, der kort efter besættelsens ophør nedskrev de følgende afsnit. Dog er listerne over frihedskæmperne af pladshensyn udeladt, selv om de egentlig burde have været med. Kun navne på ledere, folk taget af Gestapo og folk, der måtte gå under jorden, er nævnt.

OMRÅDE Z

Den første spire til modstandsbevægelsen i Nr. Nebel blev sået i sommeren 1943, da læge Leif Petersen, Nr. Nebel, fik kontakt med en sabotageleder fra studenterfraktionen, som pålagde læge Petersen at starte et undergrundsarbejde i Nr. Nebel. Den første modstand bestod i spionage, og der var fra Nr. Nebel rig lejlighed

hertil, idet de store tyske befæstningsanlæg – nogle af de største i landet – kun lå få kilometer borte i Nymindegab. Anlæggene her blev efterhånden fotograferet og opmålt, tankspæringer, bunkers og minefeller blev indtegnet på kort, som via Sverige sendtes til den engelske efterretningstjeneste. Og samtidig foretoges mindre opkøb af pistoler hos tyske soldater, som var i pengeforlegenhed.

I efteråret 1943 fik læge Leif Petersen og landsretssagfører Ohsten, Nr. Nebel, forbindelse med den danske efterretningstjeneste, først i Varde og senere i Esbjerg. Denne forbindelse opretholdtes til kapitulationen den 5. maj 1945, idet alle militære meddelelser blev givet til de danske officerer, der arbejdede i efterretningsvæsenet.

Imod slutningen af 1943 blev sabotagegruppen i Nr. Nebel startet, og efter at den havde modtaget en sending sprængstof fra Esbjerg, holdt den for en sikkerheds skyld en øvelsessprængning på Tipperne i Ringkøbing Fjord. Man ville være overbevist om, at sprængstofferne nu også virkede, således som anført i brugsanvisningen. På hjemturen fra prøvesprængningen var læge Leif Petersen og en efterlyst sabotør for øvrigt nær blevet taget af en tysk patrulje, men de slap dog med skrækken.

Hen på sommeren anskaffede sabotørerne de første engelske maskinpistoler og amerikanske Winchester-rifler, og om søndagen holdtes der skydeøvelser på en af tyskernes skydebaner i Hemmet – dog kun når vindretningen var gunstig for modstandsfolkene.

Langt hen i året 1944 kom politibetjentene Kjeld Hansen og Christen Thygesen, Tarm, til Nr. Nebel og fik forbindelse med gårdejer Carl Peter Jensen, Vadgården, der nu foranledigede, at modstandsbevægelsen i Nr. Nebel fik kontakt med Midtjyske Distrikts syd-

vestlige Sektion X. Politibetjent Christen Thygesen var på dette tidspunkt næstkommanderende for sektionen og stedfortræder for lederen, løjtnant Børge Hansen, Skive, der gik under dæksnavnet »ingeniør Buhl«.

Kort efter politibetjentenes besøg kom Børge Hansen til Nr. Nebel, hvor han redegjorde for modstandsbevægelsens planer og organisationen. Lederen af det nye byområde, der kom til at hedde Z, blev gårdejer Carl Peter Jensen, der antog dæksnavnet »Jens Olsen«. Til næstkommanderende udnævntes dyrlæge Tage Sørensen, »Jens Andersen«, og de to herrer gik derefter i gang med at organisere modstandsbevægelsen i Nr. Nebel efter de nye planer, der var udarbejdet af Danmarks Frihedsråd.

Dette job var jo et stykke arbejde af en så sjælden art, at man ikke bliver præsenteret for det i hvert slægtled i Danmarks historie, men arbejdet var interessant. Folks syn på undergrundsbevægelsen var på dette tidspunkt ret velvillig og indstillingen ret positiv, men alligevel brød alle sig ikke om at tage skridtet over i frihedskæmpernes rækker. Det var måske forståeligt, thi henrettelser og tortur hørte næsten til dagens orden.

Hos langt de fleste af dem, som blev spurgt, var svaret et øjeblikkeligt: »Ja, jeg skal gøre det som en dansk mand. Jeg kan ikke undslå mig for at gøre denne indsats for mit nødstedte fædreland«, og flere gav tillige udtryk for taknemlighed over, at de var blevet spurgt, fordi de længe havde ønsket at komme i forbindelse med den illegale undergrundsbevægelse, således at de kunne være med til at bekæmpe Danmarks undertrykkere.

Fra ledelsens side var det på det bestemteste blevet pointeret, at helst ikke for mange måtte kende hinanden inden for modstandshæren, og derfor rettedes der kun henvendelse til nogle enkelte i hvert sogn, folk,

som man i forvejen kendte, og som man mente havde mulighed for og evne til at kunne udbygge modstandsbevægelsen på stedet.

Resultatet blev, at der i løbet af vinteren 1944 og foråret 1945 groede massive og sikre modstandsgrupper frem ude omkring i sognene på Nr. Nebel-egnen.

Inden kapitulationen den 5. maj var styrken oppe på 220 mand, og der blev ikke – som så mange andre steder – optaget nye medlemmer i grupperne efter kapitulationen. Alle frihedskæmperne havde været med i modstandsbevægelsen, mens tyskerne og dermed Gestapo endnu var i landet.

Nr. Nebel-området strakte sig fra Søndervig i nord til Kærgård Strand i syd, og derfra omtrent ret øst ind til hovedvej 11. Denne udgjorde grænsen mod øst, til man mod nord kommer på højde med Hemmet, hvor grænsen bøjer af og går nord om Hemmet og ud til Ringkøbing Fjord.

Den første sabotage foregik tidligt på foråret 1945 og blev rettet mod de tyske forsvarsanlæg i Sædding ved Nr. Nebel, og den anden mod Lundager-anlægene. Omsider fik sabotørerne opsuset, at tyskerne forberedte et stort pansergravanlæg, som truede med at ødelægge mange kvadratkilometer jord. Ved den efterfølgende aktion blev i alt en halv snes pumpeanlæg med ledninger totalt ødelagt, og 100–200 skovle og trillebøre blev fjernet. Arbejdet på disse anlæg standse så efterhånden, dels fordi arbejderne nægtede at fortsætte, dels fordi grundvandet på grund af de sprængte pumpeanlæg nu stod så højt, at der ikke kunne arbejdes i pansergravene.

Mod en del af værnemagtens biler blev der rettet »sukker-sabotage«, hvilket vil sige, at sabotørerne kom sukker i benzinen og olien, hvorefter vognene efter nogle få kilometers kørsel brændte sammen. Også på

Nr. Nebel jernbanestation havde sabotørerne travlt, dog ikke med at sprænge linien, men de kontrollerede al ammunition og sprængstof, inden tyskerne fik det, og endvidere åbnede man en del kasser med landminer, fjernede denatorene og lukkede kasserne pænt til igen.

Den 26. april 1945 fik sabotagelederen, læge Leif Petersen, meddelelse om, at et troppetog skulle afgå fra Nr. Nebel jernbanestation sydpå den 28. april. Det medførte tropper, som skulle forsvare en stærk linie ved Kielerkanalen og derfra trække sig kæmpende op gennem Jylland. Det blev derfor besluttet at angribe toget på et nærmere udvalgt sted mellem Lunde og Outrup. Her foretog gruppen en underminering af jernbanelinien på ca. 100 meter med fire med hinanden dobbelt forbundne og kraftige bomber. Arbejdet varede i 4½ time. Det var planen, at en vagt, når toget forlod Lunde station, skulle signalere til sabotørerne, hvorefter to tågesignaler med lang ledning til den første bombe skulle anbringes. Denne foranstaltning skulle give lokomotivfører og fyrbøder, der eventuelt var danskere, en chance for at slippe fra sprængningen.

Det var læge Leif Petersens gruppe, der ville foretage sprængningen. Man var netop færdig med anbringelsen af sprængladningen og på vej hjemad, da man blev indhentet af en tysk banepatrulje, der tog mekaniker Børge Lorentzen, konstruktør Leif Jøcumsen og smedemester Arne Sørensen. Det lykkedes sidstnævntes søster at advare lægen, der atter advarede Asker Jensen, så de to undgik fangenskab. Under rå behandling førtes de tre arresterede til Esbjerg, hvor deres værste bøddel var en dansk mand, der var blevet tyskernes håndlanger. Skønt general Lindemann havde befalet, at sabotører grebet på fersk gerning, omgående skulle skydes, slap de med livet på grund af kapitulationens nærhed, og da denne indtrådte, blev de frigivet. Dyrlæge Sørensen og

sagfører Ohsten blev også arresteret. De kendte intet til sabotagen og blev efter to dages forløb givet fri. Under afhøringerne viste det sig, at tyskerne vidste så meget om Nr. Nebel, at de må have haft en lokal spion eller meddeler.

Læge Leif Petersen, der kendte alle sabotagegruppens og de øvrige modstandsfolks navne, søgte med det samme »under jorden« for ikke at blive taget af Gestapo og eventuelt gennem tortur komme til at røbe navne. Da han var borte, var der ingen risiko for de øvrige medlemmer, som ikke kendte hinanden.

Efter at byledelsen i Nr. Nebel havde modtaget de første våben, begyndte man på instruktionen, der blev givet på Sdr. Vium skole hos lærer Bech og hustru, der begge modigt og beredvilligt stillede såvel hjemmet som skolestuen til rådighed for modstandsbevægelsens instruktør, politibetjent Christen Thygesen, der også flere gange boede hos dem.

Instruktionen foregik på den måde, at frihedskæmperne instrueredes gruppevis, og når den ene gruppe var færdig, forlod den skolen ad bagdøren, mens den nye gruppe kom ind ad fordøren og sådan fremdeles i nattens løb.

Politibetjent Thygesen var en meget sympatisk mand, som alle i grupperne satte stor pris på.

Også modtagelse af våbenedkastninger blev planlagt, og man udså sig en velegnet plads på Østerhede i nærheden af Sdr. Vium. Lærer Bech var med sine grupper i Sdr. Vium og Hemmet udset som leder ved nedkastningerne, men pladsen nåede ikke at komme i brug før kapitulationen.

Såfremt det var kommet til kamphandlinger på jysk grund, ville modstandsbevægelsens folk i Nr. Nebelområdet have fået en vanskelig opgave. Skovene og klitterne derude på vestkysten var gennemkrydset af

minefelter, pigtrådsspærringer og pansergrave for at imødegå en eventuel allieret landgang fra søsiden.

Ved Nymindegab var der særligt store befæstningsanlæg med et utal af betonbunkers og kanonstillinger for svært skyts samt jernbaneflak. Desuden var der pejlestationer både ved Nymindegab og Årgab. Det var dele af Rommels Vestvold.

Selve den store tyske militærlejr ved Nymindegab var projekteret til at kunne tage 11.000 mand, men så mange kom der nu aldrig. Dog var der til stadighed 3.000 mand til vagttjeneste og betjening af de mange kanoner og antiluftskyts. Lejren, der var noget af det første, tyskerne byggede efter besættelsen, stod under ledelse af en oberst Hechmann, som modstandsbevægelsen havde ikke så få genvordigheder med efter kapitulationen den 5. maj 1945.

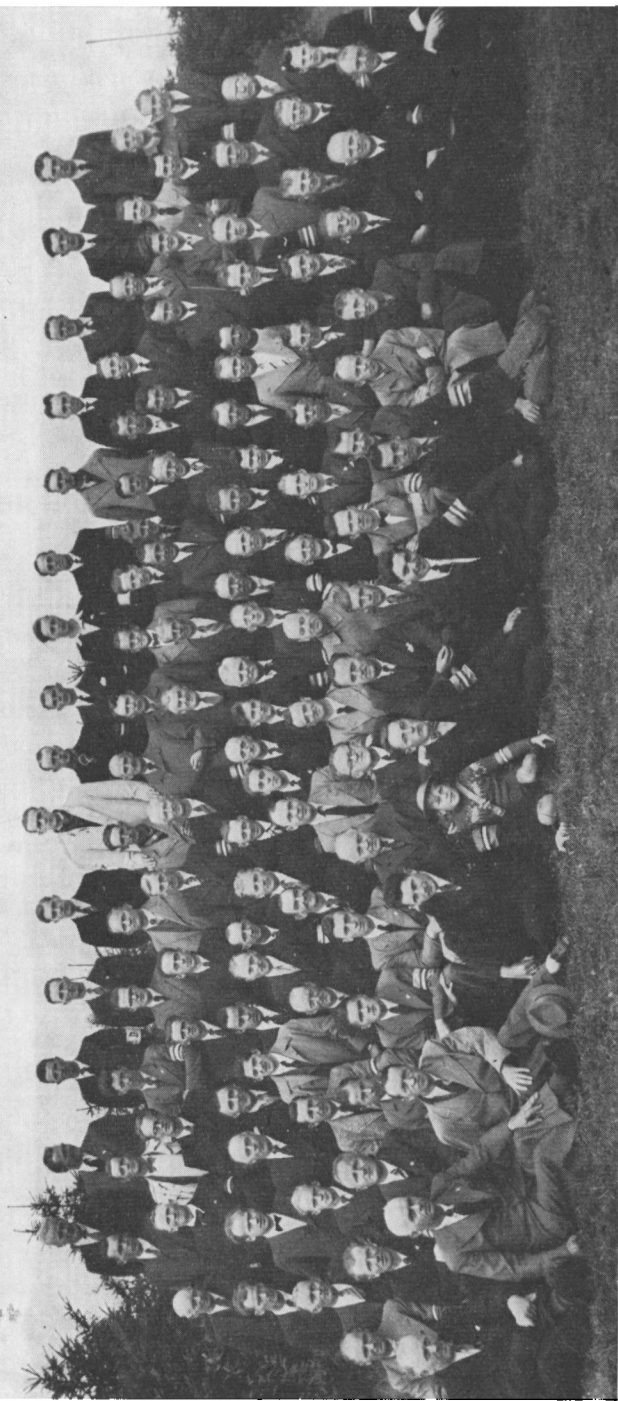
Den 29. august blev Carl Peter Jensen arresteret, mens han færdedes ude ved forsvarsanlæggene. Han blev sat i arrest og blev her til dagen efter, sigtet for spionage. Da han imidlertid hverken var i besiddelse af papir eller blyant, blev han frigivet.

For hver dag der gik, blev terrænet mere og mere spækket med minefelter og telefonledninger. Og ude i klitranden gik det direkte kabel mellem Tyskland og Norge, og disse vigtige strategiske mål var det meget nødvendigt at få indtegnet på kortene.

Eggen omkring Nr. Nebel var til stadighed oversvømmet af tyske tropper, og omkring den 5. maj var der ca. 7.000 mand i området, ledet af en general med stab i Henne stationsby. Dette viser, hvor vigtig denne strækning af Jyllands vestkyst var for tyskerne.

Selv om det således så ud til at blive en varm omgang at være sabotør og partisan i en sådan hvepserede, voksende modstandsstyrkerne støt uge for uge.

Ved organiseringen af modstandsbevægelsen stødte

Modstandsfolk i Nr. Nebelområdet, distrikt Z. Midt i billedet oberst C. C. Larsen, Århus, chef for region II (i uniform), ved hans højre side byleder C. P. Jensen, dernæst dyrlæge T. Sørensen og kaptajn A. Holm Laursen.

man på isolerede grupper i Nr. Nebel, Lunde, Nr. Bork og Hvide Sande, men de gik senere alle ind under hovedledelsen, der bestod af gårdejer Carl Peter Jensen, byleder, dyrlæge Tage Sørensen, Nr. Nebel, næstkommanderende, læge Leif Petersen, styrkeleder for Nr. Nebel og førstelærer C. M. Clausen som leder af F-grupperne.

Under Nr. Nebel sorterede Lunde, som tidligt havde en gruppe, hvor husmand Jacob Holbæk var delingsfører med husmand Martin Legaard, købmand Alfred Nielsen, smed Svend Aage Djernes og landmand Niels Pedersen som gruppeførere. Førstelærer H. K. Kristensen varetog posten som leder af F-grupperne.

I Outrup var lærer Ejnar Bøgh Hansen delingsfører med købmand Jens Steenberg, landmand Søren P. Leuridsen og førstelærer S. Ravn Jensen som gruppeførere.

Delingsfører i Sdr. Vium-Hemmet var førstelærer Laurids Bech, Sdr. Vium, og gruppeførere kommis Johs. Frahm, Hemmet, gårdejer Anton Pedersen, Sdr. Vium, og gårdejer Oluf Kristensen, Hemmet.

Manufakturhandler Magnus Werenberg Petersen var delingsfører for grupperne i Sdr. Bork og Nr. Bork, og her var gruppeførerne smedemester Møller Christensen, maskinmester Damgaard Hansen, gårdejer Jakob Høy Kjeldsen, pastor Gammeltoft Hansen og gårdejer Peder Holm Hansen.

I Henne var der tre gruppeførere, nemlig pastor Kold Jensen, bestyrer Ove S. Christensen og gårdejer Gustav Jensen. I Kvong var førstelærer Schmidt fører for gruppen dér, mens manufakturhandler Chr. Høy var gruppefører i Nymindegab. I Hvide Sande var ledelsen overdraget kaptajn *Alfred Holm Laursen*, og her på den smalle Holmslands Klit får man for alvor et billede af den danske fiskers indsats i modstandskampen. Om denne har Holm Laursen givet følgende skildring:

»OMRADE Z 2

Den danske fiskers kamp mod besættelsesmagten.

Modstandsbevægelsen i Hvide Sande begyndte allerede tidligt. Efter besættelsens første lammende chok vågnede befolkningen her, som jo hovedsagelig består af fiskere, op til erkendelse af, at der ved tildragelserne omkring den 9. april 1940 var sat en plet på Danmarks ære, og at denne plet kun kunne vaskes af ved en organiseret modstand mod tyskerne.

Men befolkningen stod rådvild over for spørgsmålet om, hvorledes en sådan modstand skulle etableres, og selv om mulighederne allerede i efteråret 1940 og foråret 1941 blev drøftet og overvejet blandt de mænd, der følte sig kaldet til at gå i spidsen, var det dog først i sommeren og efteråret 1941, at planerne begyndte at tage fast form. Da kom kaptajn Alfred Holm Laursen, Hvide Sande, i forbindelse med flere højtstående officerer i den danske hær, hvem han fortalte om befolkningens sindelag og ønsker og de drøftelser, der havde fundet sted, og det blev derefter pålagt ham at etablere en permanent lokal efterretningstjeneste samt at oprette en gruppe på 20 udvalgte mænd, så vidt muligt tidligere værnepligtige, som i tilfælde af væbnet modstand mod tyskerne kunne optræde som gruppeførere og organisatorer ved mobiliseringen af de danske styrker og fremskaffelsen af våben og udrustning til dem.

Efterretningstjenesten blev straks etableret, og den arbejdede støt til kapitulationen den 5. maj 1945.

Blandt de gode danske mænd, både yngre og ældre, hvis sindelag og evner gjorde dem egnet til en sådan tjeneste, blev der på hver plads på Holmsland Klit udvalgt en eller to, som skulle indberette alt, hvad der skete i deres område af interesse for det danske militærs efterretningsvæsen.

Om hver eneste befæstningsanlæg, tyskerne lavede, blev der indgivet rapport, så vidt muligt med kort, hvoraf fremgik anlæggets nøjagtige beliggenhed og udstrækning, dets sikringsforanstaltninger, pigtrådsspæringer, minefelter, tankgrave og lignende, besætningens styrke, fortets bestykning, telefonforbindelser, til rådighed stående transportmidler o. m. a. Troppernes identitet blev ligeledes så vidt muligt fastslået, så det var danskerne bekendt til hvilken våbenart, division, regiment, bataljon eller kompagni, hvert enkelt detachement hørte. Yderligere blev enhver forandring i stillingernes armering og deres mandskabsstyrker indberettet, og ved mandskabstilgang og afgang tillige, hvor de gamle drog hen, og hvor de nye kom fra, samt om det var krigsvante tropper eller rekrutter til uddannelse.

Også tyskernes hemmelige dæksnavne for de forskellige afdelinger blev opsnappet. De benyttede nemlig hverken numre eller de officielle betegnelser for afdelingerne, når de telefonerede indbyrdes, men i stedet et tilfældigt valgt ord. Således betød en tid »Vielliebchen« kystkommandoen i Hvide Sande, »Hühnerhandler« infanterikompaniet samme sted, »Mamsell« bataljonen i Sønderby skole og »Hauswirt« regimentet i Ulfborg. At kende disse dæksnavne var nødvendigt for de modstandsfolk, som aflyttede tyskernes telefonsamtaler, da de ellers ikke kunne vide, hvem der talte med hvem.

Denne aflytning havde i øvrigt engang nær givet anledning til, at hele efterretningstjenesten var blevet afsløret. Der var blevet aflyttet en samtale fra bataljonen til kompagniet i Hvide Sande, hvori det meddeltes, at der næste dag skulle holdes skarpskydning med svært artilleri fra Stauning tværs over fjorden og ud over Vesterhavet, og de huse på Holmsland Klit, der lå i skudlinien, skulle evakueres så længe skydningen stod på.

Bataljonen betegnede evakueringsområdet som sektorerne B. 24–26, og ved hjælp af et tysk militærkort, som frihedskæmperne på et tidligere tidspunkt havde sat sig i besiddelse af, konstateredes det, at det var den nordligste del af Årgab og den sydligste del af Hvide Sande, det drejede sig om. En times tid efter at samtalen havde fundet sted, kom den tyske næstkommanderende op til kaptajn Laursen og bad ham underrette befolkningen om evakueringen. Han medbragte en løs kortskitse, hvor evakueringsområdet var indtegnet, men Laursen så straks, at området var gjort større både mod nord og mod syd, end bataljonen havde forlangt, velsagtens som en ekstra sikkerhedsforanstaltning fra kompagniets side.

Uden at tænke over det, sagde kaptajn Laursen derfor: »Jamen, de huse dér kommer da ikke i betragtning. De ligger jo uden for B. 24–26, og det er de eneste sektorer, der skal evakueres«.

»Såh«, svarede løjtnanten og så skarpt på Laursen, »hvor ved De det fra?«

Laursen var klar over, at han var ude på tynd is, og svarede straks: »Det er allerede meddelt os for nogen tid siden, at denne skydning skulle finde sted, og så skulle vi være klar til at evakuere B. 24–26«.

»Mærkværdigt«, sagde løjtnanten, »vi har først fået meddelelsen for en time siden. Det må jeg vist have undersøgt«.

Så gik han, og kaptajn Laursen begyndte straks at træffe forberedelser imod en eventuel undersøgelse, men få dage efter blev løjtnanten forflyttet, og der kom ikke mere ud af historien.

Indsamlingen af alle de ønskede oplysninger til efterretningstjenesten bragte selvfølgelig mange gange frihedskæmperne i vanskelige situationer, og de kom ofte til at stå i et uheldigt lys over for befolkningen.

Sådan begyndte fisker Harry Toft Christensen, der foruden spionagen også var medlem af sabotagegruppen i Hvide Sande, pludseligt at interessere sig for et par danske piger, der arbejdede i det tyske køkken og som boede i et lille sommerhus i klitterne. Adskillige tyske underofficerer havde deres gang her, og om aftenen gik snakken livligt omkring en flaske snaps eller andet drikkeligt, som de kunne få fat på.

I dette celebre selskab søgte Harry Toft Christensen gennem pigebørnene indpas, hvad der naturligvis omgående vakte den dybeste forargelse blandt hans kammerater, men af gode grunde kunne han jo ikke på dette tidspunkt fortælle dem, at den danske snaps ofte løs-nede tyskernes tungebånd, så de fortalte ting, der var af den største betydning og interesse for spionagen. Han fik mange værdifulde oplysninger, hvoraf flere havde skæbnesvangre følger for tyskerne.

En aften drøftede underofficererne de berygtede V 1 og V 2 bomber, som på dette tidspunkt hver dag fløj ind over Sydengland og London. En feltwebel fortalte, at han samme dag havde fået en mand hjem fra orlov, og denne havde med sine egne øjne set en affyringsstand for V 2-bomber i udkanten af Bonn på Rhinens vestlige bred mellem Köln og Koblenz. Flere af de tilstedeværende tyskere var kendt i Bonn, og de ville vide nøjagtigt, hvor standen lå, og efterhånden fik Harry Toft Christensen, der lyttede andægtigt til samtalen, et så godt billede af V 2-startbanen, at han hen på natten kunne aflægge en detaljeret rapport. *Ugen efter blev Bonn bombarderet af Royal Air Force, og V 2-startbanen totalt ødelagt.*

Disse små hyggelige sammenkomster fik imidlertid en brat ende. Der var koldt i pigernes lille sommerhus, og de lånte derfor nogle tæpper af en tysk underofficer, men da han en dag skulle have munderingseftersyn,

kom han og ville have tæpperne igen, så længe eftersynet varede. Der var imidlertid ingen tæpper – sandsynligvis har pigerne solgt dem, og for at klare sig, fortalte de, at tæpperne var blevet stjålet. Mistanken faldt straks på Harry Toft Christensen. Underofficeren tilkaldte kystvagten, og i procession drog de til fiskerens lille hus i »Mamrelund«, hvor han boede sammen med en anden fisker ved navn Aksel Nielsen.

Toft Christensen var ikke hjemme, men trods Aksel Nielsens energiske protester gennemrodede tyskerne hele huset. De lukkede skabe og kister op og undersøgte alt, hvad der var i dem, de rev sengetøjet af køjerne og endevendte det hele, både dyner, puder og madrasser, og Aksel Nielsens øjne stod stive i hovedet, for under madrassen i Harry Tofts køje og gemt mellem gamle aviser lå al hans riffelammunition. De fandt den imidlertid ikke, men derimod opdagede de, at der blandt tæpperne var et, der bar tysk mærke og lignede de tæpper, der blev udleveret de tyske soldater. Så forlangte de, at Harry Toft, så snart han kom hjem – og inden en time – skulle indfinde sig i kystvagten og gøre rede for, hvor han havde tæppet fra.

Harry Toft Christensen kom imidlertid ikke, inden timen var gået, og så var tyskerne på ny i hans hus, hvor de foreholdt Aksel Nielsen, at hvis hans kammerat ikke snart indfandt sig, ville han blive eftersøgt og arresteret. Kort efter kom Harry Toft Christensen hjem, og han blev naturligvis noget bleg om næbbet, da han hørte, hvad der var sket, men han ihukom sin instruktion om, at han altid skulle optræde uanfægtet og helst lidt storsnudet over for tyskerne, og han slentrede derfor op til kystvagten. Han kom i forhør med det samme, men vagtchefen var meget utilfreds med hans måde at være på.

»De skal stå ret, når jeg taler til Dem«, sagde han bøs.

»Hvem siger det«, svarede Toft, »jeg er ikke tysk soldat«.

»Så få i hvert fald de grabber op af lommen«.

»Hvorfor det? De gør da ingen skade, hvor de er«.

Og på denne elskværdige måde fortsattes diskussionen, men tyskerne fik intet ud af Harry Toft. Han beviste, at han havde købt tæppet, mens han arbejdede i Tyskland, og han var meget indigneret over, at man beskyldte ham for tyveri. Til sidst blev tyskerne træt af tovtrækkeriet og lod ham gå, men han fik ordre til at melde sig i vagten hver dag, indtil tyveriet var blevet opklaret, og det gjorde han pligtskyldigst i lang tid, for der var altid noget at snuse op og få at vide, og hans små sammenkomster med køkkenpigerne var jo udelukket for fremtiden.

Også kaptajn Laursen var ofte i vinden, når han var ude som snushane, og der måtte anvendes de utroligste tricks for at skaffe de oplysninger, som efterretnings-tjenesten forlangte. Da tyskerne byggede de store fæstningsanlæg ved Houvig, fik kaptajnen ordre til at undersøge, hvad der gik for sig, men den øverstkommanderende i Houvig var en meget forsigtig mand, og ingen kunne komme ind på fæstningsterrænet uden at være i besiddelse af en passerseddel, udstedt af den øverstkommanderende selv, så kaptajn Laursen blev omgående smidt ud, da han forsøgte at skaffe sig adgang, enten med en af lastbilerne, der kørte cement til anlæggene eller med en af de håndværkere, der arbejdede på pladsen. Også som kolportør forsøgte han sig, men det nyttede ikke.

Nu rejste kaptajn Holm Laursen på den tid en hel del rundt og holdt oplæsninger i foreninger på egnen, hvilket gav ham en plausibel grund til at være på farten dag og nat, og da han ikke på anden måde kunne få adgang til det stærkt bevogtede område, søgte han at

komme i med de danske arbejdere fra befæstningsanlæggene, når de besøgte restaurationer i Ringkøbing. Han foreslog dem at lave en fest med en lokal revy, som kaptajn Laursen skulle skrive, og de gik ind for ideen med fuld musik.

Men for at skrive revyen skulle Laursen have en del dessiner, og dem måtte han have på arbejdspladsen, og dér kunne man jo ikke komme uden passerseddel fra den øverstkommanderende. Det skulle arbejderne nok ordne, sagde de, og de gik til den øverstbefalende og satte ham ind i sagen med det resultat, at han efter nogle få indvendinger udstedte det eftertragtede pas. Det blev sendt til kaptajn Laursen, og der blev aftalt en dag, hvor han skulle komme til Houvig og snakke med arbejderne om sagerne og få dessinerne. Laursen kom, og takket være passersedlen slap han også godt igennem vagten, men det var ham naturligvis umuligt at finde den lige, slagne vej op til barakkerne, hvor danskerne arbejdede. I stedet forvildede han sig helt over til Flaklejren og travede omkring derovre som en fortabt sjæl.

I virkeligheden skridtede han hele fortet af og indprentede sig nøje de enkelte anlægs beliggenhed, både batterierne, transformatorstationen, kommandocentralen og maskingeværrederne, og han var ved at se lidt nærmere på minefelterne, da han mødte den øverstkommanderende i egen høje person. Han var bøs og skældte ud, og det formildede ham ikke synderligt, da Laursen viste ham sin passerseddel og forklarede om sit ærinde.

Den tyske major slæbte kaptajn Laursen med ned til vagten og foretog her en regulær afhøring, hvorunder Laursen måtte opgive navnene på de arbejdere, han havde forhandlet med. Der blev sendt bud efter et par stykker af dem, og de forklarede sagen og fremviste en masse optegnelser, de havde lavet til revyen, som Laur-

sen efter aftale skulle skrive. Til sidst gav den øverstkommanderende sig, men hans mistanke var ikke bortvejret, og da Laursen fik lov til at gå sammen med arbejderne, sagde han i en bister tone: »Nu kan De gå over i barakkerne med deres venner og få de forbandede dessiner, men De får en vagtmand med, og han slipper Dem ikke af syne, før De er ude af fortet igen. Og så vil jeg give Dem en ekstra god dessin, og det er ikke at sætte Deres ben inden for spærreområdet igen, for så er det højst sandsynligt, at De bliver skudt på stedet«.

Laursen var lidt åndsfraværende ved sammenkomsten med arbejderne bagefter, og da den var forbi, tog han straks til Ringkøbing, hvorfra en udførlig rapport om alt, hvad han havde set og hørt afgik samme aften. Revyen måtte han for et syns skyld lave, og den blev da også en stor succes, men Laursen sagde alligevel nej tak, da arbejderne kort efter opførelsen inviterede ham til frokost i kantinen i Houvig.

Efterhånden som tiden gik, blev tyskerne åbenbart mere og mere klar over, at der var noget galt et eller andet sted, for i foråret 1944 erklærede de pludselig hele Holmslands Klit for afspærret militærområde med den begrundelse, at der havde været spioner, og en del oplysninger af vigtig militær værdi var sivet ud til de allierede.

De etablerede pigtrådsafspærringer med faste vagtposter ved Søndervig, nord og syd for Hvide Sande, ved Skodsbjerger og ved Nymindegab, og alle beboerne på hele klitten skulle have tysk ausweiss, som sammen med det danske legitimationskort skulle forevises, hver gang en spærring skulle passeres. De udsendte også strejfpatruljer, som standsede alle, de traf på deres vej, og havde deres foranstaltninger været effektive, kunne de når som helst have kæmmet hele klitten. Men som

de landkrabber, de var, skænkede de det ikke en tanke, at man også kunne *sejle* til og fra klitten, og medens det var umuligt uden ausweiss og passerseddel at komme til Hvide Sande ad landevejen, kunne alle og enhver blot tage med en fiskerbåd frem og tilbage. Den trafik blev da også brugt i stor udstrækning, indtil en for-
ening fra Ringkøbing kom i tanker om at ville lave en udflugt til Hvide Sande og kom sejlene med omkring 100 medlemmer.

De fyldte godt i landskabet i den lille fiskerby og blev da også standset af patruljerne. Da de hverken var i besiddelse af ausweiss eller passerseddel, blev der stor opstandelse i den tyske kommandantur, og turisterne måtte udførligt gøre rede for, hvordan de var kommet til støttepunktet. Så blev denne bagdør lukket, og der blev posteret vagter på havnen, som kontrollerede alle til- og bortrejsende.

Det var meget generende for hele befolkningen, særlig for de fiskere, som til og fra deres arbejde måtte standse og fremvise ausweiss ustandselig, men værre var det for modstandsbevægelsen, idet tyskerne, hvis de ville, kunne følge hver enkelt mand, hvor han gik og stod, dag og nat, blot ved at notere sig, om og hvornår han passerede en strækning.

Deres mistænksomhed blev større og større. En dag stillede kommandanten med to løjtnanter hos kaptajn Laursen og fortalte ham, at de mente at have konstateret, at der var ved at blive dannet en modstandsbevægelse på klitten, og der var tegn på, at denne bevægelse udførte spionage. De ville nu bede Laursen gøre befolkningen opmærksom på, at den slags ville blive slået ned brutalt, og at de nu havde øjne og øren åbne, så ved det mindste tegn på opsætsighed ville det komme til at gå ud over hele befolkningen på Holmslands Klit.

Kaptajn Laursen lod naturligvis uhyre overrasket og

erklærede, at det næppe ville være muligt at danne en modstandsbevægelse herude på klitten. »Hvordan skulle folk bære sig ad med at organisere en undergrundshær på en plads, hvor der er lige så mange tyskere som danskere«, spurgte han. »De kan jo ingen steder mødes, endsige holde øvelser eller sådan noget, uden at vagtposterne øjeblikkelig vil opdage det. Og er der sket spionage så er det sikkert udført af fremmede«.

Tyskerne lod ikke helt overbeviste, og forinden de gik, gentog de deres advarsel til befolkningen. Samme aften var der instruktionskursus i betjening af maskinpistoler ved fire af modstandsgrupperne i Hvide Sande!

Alligevel voldte ausweiss-systemer og spærringerne modstandsbevægelsen mange besværligheder. En dag var der kommet nye kompagnier til Ringkøbing, Holmsland og Søndervig, og kaptajn Laursen skulle indgive oplysninger om deres styrke, sammensætning og meget andet til en af stabsofficererne fra Århus, der ville komme til stede ved et byledermøde i Nr. Nebel samme nat. Laursen kørte til Ringkøbing, men det tog så lang tid at få alle oplysningerne samlet sammen, at han først ved 8-tiden om aftenen var færdig, og da han skulle hjem, var det ham umuligt at få en bil. Han ventede et par timer og brugte tiden til at skrive rapporten, som han puttede ind i sin astrakanhue. Da der stadig ingen bil kom, og rapporten skulle afleveres i Nr. Nebel samme nat, sprang han på cyklen og kørte de 25 km hjem til Hvide Sande.

Da han passerede Vonåbroen, hørte han sirenerne tude inde i Ringkøbing, og han priste sig lykkelig over at være sluppet ud af byen, inden luftalarmen standsede al trafik.

Da han var kommet ud til Holmslands præstegård, blev han indhentet af en lastbil fuld af tyskere. Pludselig skreg en stemme fra vognen: »Halt!« Laursen steg

af cyklen, og en underofficer og en gefreiter sprang af og kom hen imod ham. De bad ham i skæret af lastvog-
nens lygter fremvise sit ausweiss og legitimationskort,
mens underofficeren spurgte »Waffen?« »Nej«, sva-
rede Laursen. Officeren gav soldaten ordre til at visi-
tere kaptajn Laursen, der var ved at blive lidt urolig for
sin rapport i astrakanhuen.

Men mens dette stod på, hørtes en stærk buldren i
luften, og da den blev kraftigere og kraftigere, var der
ingen tvivl om, at det var engelske flyvemaskiner, som
var på vej ind over Jyllands vestkyst. Officeren fik i en
fart lygterne på bilen slukket, mens han kommanderede
sit mandskab i dækning, og i forvirringen så Laursen
sit snit til at stikke af. Da han var kommet et godt
stykke ud ad vejen, løftede han højtideligt på astrakan-
huen, der havde fået slagside og sad kækt på snur, hvad
den i øvrigt altid havde en tilbøjelighed til, men når
man hører, at der sad en 5,35 millimeter Baby-Brow-
ning under foret i den ene side, er denne tilbøjelighed
jo meget forklarlig.

På resten af cykelturen til Hvide Sande oplevede
kaptajn Laursen intet af betydning. Han blev standset
og foreviste ausweiss i Klegod, Hvide Sande nord og
Hvide Sande syd og slap godt igennem, men klokken
var 2 om natten, inden han nåede hjem til sit hus i
klitterne.

Her sad hans højre hånd og håndgangne mand,
fisker Kai Bloch, og ventede på ham, for det var Bloch,
der skulle bringe rapporten videre til stabsofficeren fra
Århus ved byledermødet i Nr. Nebel, og det betød en
cykeltur på 40 km om natten i modvind på en elendig
vej.

Bloch fik rapporten og en dejlig pakke smørrebrød,
som fru Laursen havde smurt til ham. På turen gik alt
godt, indtil han kom til Nymindegab og havde tilbage-

lagt de to tredjedele af vejen, men så meldte vanskelighederne sig. Den tyske kommandant havde nemlig netop indført fuldstændig trafikspærring af landevejen om natten, og der var ikke tale om, at Kai Bloch kunne få vagterne ved spærringen til at lade sig slippe igennem. Han prøvede med bønner, og han prøvede med trusler, men da det ikke hjalp, opdagede han en historie om, at han skulle besøge en pige på den anden side spærringen inden det blev lyst, men heller ikke denne forklaring kunne blødgøre de tyske vagtposters hjerter. Da kom Kai Bloch i tanker om den dejlige madpakke, han havde fået af fru Laursen. Han diskede op med herlighederne og holdt dem hen for næsen af den ene vagtpost, og det var mere, end tyskerens disciplin kunne stå for. Han greb hele pakken med den ene hånd og pegede hen ad vejen med den anden. »Aber Schnell«, sagde han, og det lod Kai Bloch sig ikke sige to gange. Han sprang på cyklen, men idet han forsvandt ned ad vejen, hørte han den anden vagtpost protestere voldsomt. »Mensch«, sagde han til sin kammerat, »Du bist ein Dummkopf – eller har du måske nogen sinde set en ung mand, der skal besøge en pige, stille med en pakke mad som den dér. Her stikker noget under«. Men Kai Bloch var allerede forsvundet i mørket, og han nåede heldigvis frem i rette tid og fik sine ærinder tilbørligt forrettet.

Mange lignende træk kunne fortælles om drejen om hjørner med tyskerne, men de her skildrede eksempler er tilstrækkelige til at klargøre, at heller ikke på Holmlands Klit kunne tyskerne altid få folk til at makke ret.

Som nævnt var styrkelederen kaptajn Alfred Holm Laursen, Hvide Sande. Næstkommanderende var overtoldbetjent V. V. V. Frederiksen, Hvide Sande. Grupperlederne var fiskerne Kai Bloch, Hvide Sande, Jens Jørgen Hansen, Nr. Lyngvig, P. Edv. Iversen, Nr.

Lyngvig, formand Legaard Madsen, Hvide Sande, tømrer Emil Juul Mikkelsen, Hvide Sande, fisker Chr. Mose Enevoldsen, Hvide Sande, og gårdejer Jens Iversen, Bjerregård.«

Straks efter at meddelelsen om tyskernes kapitulation var blevet givet i den engelske radio om aftenen den 4. maj 1945, fik byledelsen i Nr. Nebel af sektionschefen, løjtnant Børge Hansen, der havde opslået sit hovedkvarter i Ølgod, besked om at modstandsstyrkerne skulle være klar til aktion om morgenen den 5. maj, da tyskernes kapitulation trådte i kraft kl. 8.

Byledelsen gav gennem delingsførere og gruppeførere mandskabet ordre til at møde på Vadgården kl. 7, hvor de ville få nærmere meddelelse om de opgaver, der skulle løses.

Frihedskæmperne mødte næsten alle, og det første, man foretog sig, var at få de sidst tildelte våben gjort i stand.

Straks efter kl. 8 trådte byledelsen i forhandling med de tyske kommandanter i Nr. Nebel. Man foreholdt dem, at Tyskland jo nu havde kapitulert betingelsesløst, og at det fra denne stund var modstandsbevægelsen, som havde ansvaret for roen og ordenens opretholdelse i Danmark, og at Værnemagten derfor havde at rette sig efter frihedshærens anvisninger.

Men Værnemagten havde åbenbart også fået sine ordrer. Kommandanterne hævdede, at de ikke skulle rette sig efter den danske modstandsbevægelses direktiver. De havde fået besked om, at der kun var indtrådt »Waffenruhe«, som de udtrykte sig, men forhandlingerne endte dog med, at frihedskæmperne skulle sørge for patruljeringen på gaderne, mens tyskerne skulle indskrænke sig til at have bevæbnet mandskab ved deres kaserner og ellers ikke færdes på gaderne med våben af nogen art.

Efter at byledelsen var vendt tilbage til hovedkvarteret på Vadgården, blev mandskabet udkommanderet og overtog straks kontrollen på gader og veje.

Folk, der mistænktes for landsforræderi eller stærk unational optræden, blev arresterede. Men efter en afhøring blev de fleste løsladt, og de øvrige sendt til Sdr. Omme. Sent på aftenen, da man var færdig, dukkede pludselig den eftersøgte nazistiske sysselleder i Nr. Nebel op. Han kom for at melde sig selv. Han følte sig jaget, sagde han. Og dermed var en af de mærkeligste dage i vort århundrede til ende for Nr. Nebels vedkommende.

Kommandocentralen flyttede nu fra Vadgården ned i sparekassens ejendom, idet det var mere praktisk at lede arbejdet derfra.

Til episoderne omkring arrestationerne den 5. maj skal også nævnes en, som gruppen i Outrup var ude for.

Gruppen havde fået ordre til at arrestere en nazist. Hans hus blev omringet, men dette var jo et noget uvant syn for herrefolket. De var ikke helt klar over situationen og satte sig i forbindelse med den derværende kommandant, som gav sine soldater ordre til at tage frihedskæmperne til fange. Da tyskerne var i stort overtal, var modstandsfolkene så fornuftige ikke at løsne skud, hvilket sikkert også ville have været ensbetydende med hele gruppens udslettelse.

Da byledelsen havde fået melding om tilfangetagelsen af frihedskæmperne, satte den sig straks i forbindelse med generalstaben i Henne og beordrede denne til omgående at sætte kommandanten i Outrup ind i den nye situation, hvorefter frihedskæmperne straks blev løsladt.

Søndag den 6. maj kom det til et sammenstød med tyskerne i Nr. Nebel. En nazigal officer ved navn Matzek forsøgte at få sine soldater til at bryde den af-

tale, der var indgået mellem kommandanterne og byledelsen om, at de tyske soldater ikke måtte bære våben på gaden.

Sektionschef, løjtnant Børge Hansen, blev tilkaldt, og sammen med byledelsen foreholdt han majoren, at såfremt der blev set tyske soldater på gaden med våben, ville de øjeblikkelig blive skudt af de danske frihedskæmpere. Majoren greb derefter ind, og det kom heldigvis ikke til skyderi.

I løbet af de følgende dage marcherede tyskerne ud af byen og efterlod kun nogle ganske få menige og officerer, der havde til opgave at registrere og overgive beholdningerne af våben og andet materiel. I Nr. Nebel bydistrikt afleverede tyskerne 10 stk. kanoner af svær kaliber, 8 stk. 37 millimeter panserkanoner, 90 maskingeværer, 2510 geværer og ca. 1500 tons ammunition. I Orten plantage overtog modstandsbevægelsen 825 tons ammunition.

Da tyskernes depoter var overtaget, begyndte man på sammendragningen af materiellet. Alle private huse, skoler og offentlige lokaler blev først tømt, synet og frigivet, og dernæst kom turen til de tyske barakker, bunkers og ammunitionsdepoter. Alle militære effekter blev bragt til Flaklejren ved Nymindegab, mens det civile materiel blev opmagasineret i Nr. Nebel og andre steder i området.

Der var mere end nok at se til for frihedskæmperne, idet man havde bevogtningsopgaver ved kommandocentralen i Nr. Nebel, Anlægget, Blåbjerg, Hvide Sande, Henne Strand, Kærgård, Dyreby, Lunde, Outrup, Årgab, Nymindegab og Orten plantage. Til sidst blev det da også for meget for Nr. Nebel-styrkerne, og man måtte tilkalde forstærkning fra Grindsted, Tistrup, Tarm, Skjern og Ølgod.

Efterhånden som materiellet blev samlet sammen i

få depoter, kunne mandskabet sendes hjem, og den 15. august ophørte frihedshæren i Nr. Nebel at eksistere. Soldater og C. B.-mandskab overtog deres job som vagtposter.

C. P. Jensen.

REGION 2 - SEKTION X - DISTRIKT Æ

Ovennævnte distrikt dækker over et område bestående af Horne, Tistrup, Hodde, Ansager og Øse sogne.

Igennem dette område går den vestjyske længdebane samt hovedvej 11 og Varde-Vejle landevej. Områdets naturlige centrum var *Tistrup stationsby*.

Modstandsbevægelsen i dette område blev båret frem af de samme følelser, som bar den frem i det øvrige land. Valget i marts 1943 viste, at det kun var en ganske lille del af det danske folk, der sluttede op om nazismen. Udsendelserne i BBC fra London, der blev ivrigt aflyttet, nærede hadet til tyskerne, og modstandsbevægelser opstod rundt i landet. Tyskernes krav om dødsstraf for sabotører førte til bruddet 29. august 1943, hvorefter tyskerne opløste den danske hær, og den danske flåde sænkede sig selv for ikke at falde i tyskernes hænder. Tyskernes overgreb mod jøderne og det danske politi skærpede sabotagen, der igen fremmede tyskernes terror; men jo flere fængslinger, henrettelser og clearingmord, tyskerne foretog, jo flere modstandsmænd blev der. Det harmede også danskerne at se, at de tyske soldater fik udleveret så mange penge, at de bogstaveligt plyndrede butikkerne og slæbte varerne med til Tyskland, når de drog på orlov, varer, som vi selv havde så hårdt brug for. Et andet irriterende var, at tyskerne etablerede sig midt iblandt befolkningen, beslaglagde hotellsale, skoler, butikker og beboelseslejligheder, og opførte sig, som

om de var hjemme. Ofte oversteg deres tal langt tallet på den lokale befolkning.

Mange ønskede at være med i opgøret med tyskerne, og denne lyst blev stærkere, efterhånden som det begyndte at gå tilbage for tyskerne på fronterne rundt om. Det store problem for mange var at få kontakt med andre ligesindede. Man skulle jo også gerne have våben og sprængstof, for man kom ikke langt med de bare næver.

Den passive modstand viste sig mange steder. De handlende kunne ikke så godt undgå at handle med de tyske soldater, man kunne højst gemme en del varer under disken og så ryste på hovedet. Uddeler E. Hammelsvang, Tistrup, gik mere håndgribeligt til værks, idet han betydede dem, at han kun måtte handle med medlemmer, og så måtte de ud, der var ikke noget at købe.

Så dukkede de illegale blade op og blev slugt med begærlighed. Det var læge O. Damgaard, Tistrup, der var grosserer i dem. Han havde nemlig fået kontakt med den gruppe i Varde, hvortil politimester Simoni og læge Nordentoft hørte, men da denne gruppe blev revet op, og en del af medlemmerne endte deres dage i tysk koncentrationslejr, mistede han kontakten. Senere optog han kontakten med de såkaldte »karls-gårdefolk«. Det var funktionærer ved det entreprenørselskab, der gravede den kanal, der skulle lede vandet fra Varde å ind i Karlsgårde sø. Disse folk boede i Tistrup, men stammede fra mange forskellige egne af landet. Der var bogholder Pedersen, kontorass. Harry Jensen, Oluf Baun, Karna Pedersen, ingeniør V. Albrechtsen, smed Tage Kristensen og tømrer Børge Langsig Rasmussen.

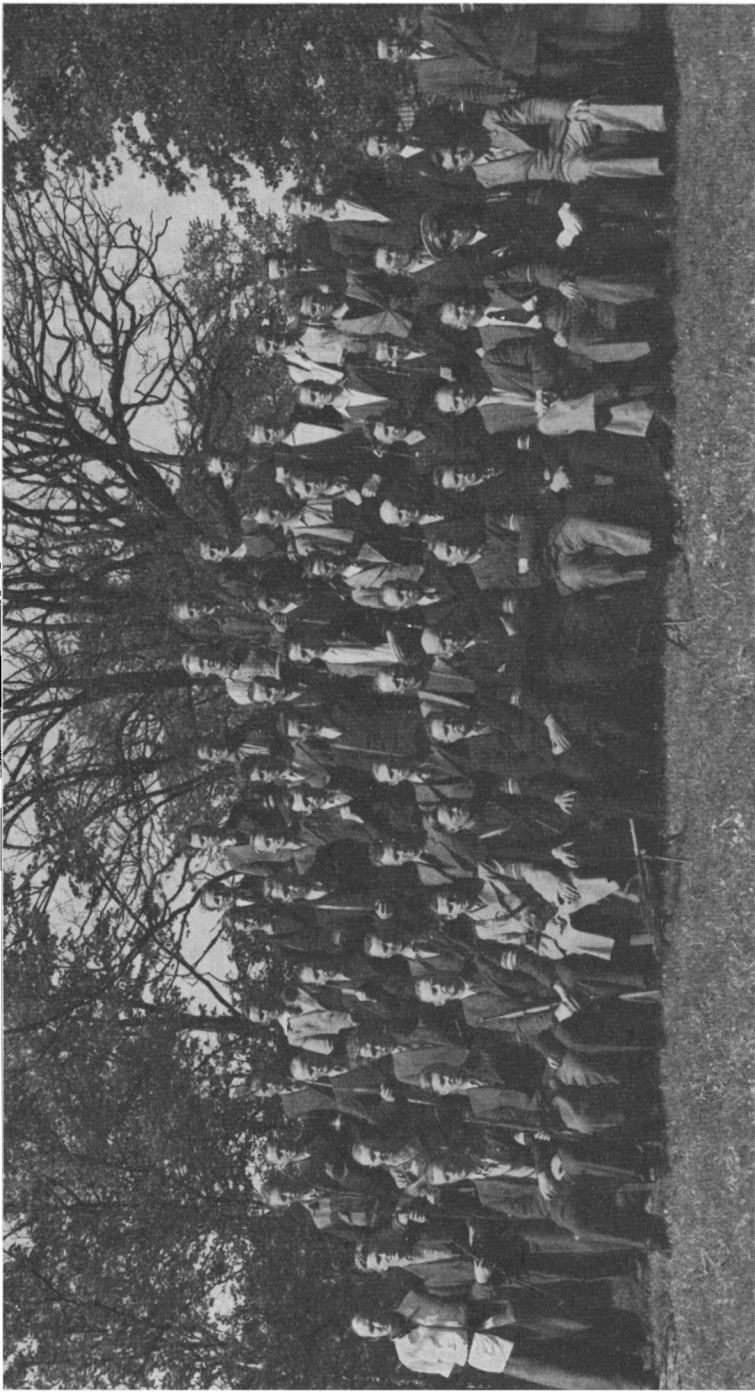
Disse var allerede i 1942 kommet i forbindelse med folk fra »Frit Danmark«, der hver uge sendte 10-50

blade til kontoret i konvolutter fremstillet til formålet, idet man havde ladet påtrykke »Vandbygningsvæsenet, København«. De blev aldrig åbnet af kontrollen. Man lånte så uddeler Hammelsvangs duplikator, og nu mangfoldiggjorde man de tilsendte blade, og undertiden offentliggjorde man navnene på personer, som man syntes var for tyskvenlige, i den såkaldte »gabestok«. Det medførte den pudsighed, at man i et følgende blad på forsiden læste en advarsel mod en tysk efterligning af bladet, hvori man trak gode danske mænds navn i smudset.

I marts 1944 fik læge Damgaard og ingeniør Albrechtsen kontakt med modstandsbevægelsen i Esbjerg ved journalist Gertsen, der gik under dæknavnet John Iversen. Man oprettede en militærgruppe og fik en karabin, en maskinpistol samt noget sprængstof.

Tyskerne havde efterhånden anbragt store styrker i byerne på egnen. Horne skole var omdannet til lazaret, desuden havde de hotellet og mange værelser ude i byen. I Tistrup havde de besat hotellets sal og mange værelser. Derudover havde de besat afholdshotellet, missionshuset, stationsskolen (først gymnastiksalen, senere det hele) samt mange lejligheder og butikker. I Gl. Tistrup havde de taget krosalen og en del af skolen, og på skolens legeplads byggede de en mægtig garage. I Gårde var der til tider 70 mand, som skulle bevogte banen. I Skovlund var der 5. maj indkvarteret et par hundrede mand, og i Ansager havde de store lagre af forskellige ting. Alle steder gik der vagtposter, der til tider forlangte at se folks legitimationskort.

Det vakte stor opstandelse, da Per Perch, søn af afd. læge Perch, Tistrup, startede fra en mark i Gl. Tistrup og fløj til England. Tyskerne rasede, og alle, der kunne tænkes at have hjulpet ham, kom i forhør. De indfandt sig på karlsgårdeselskabets kontor og tog Tage Kri-

Modstandsfolk i Tistrupområdet. Siddende fra venstre: Sig. Nielsen, Grønborg, Norup, Kristensen, Villemoes, A. C. Buch, A. Hammelsvang, V. Albrechtsen, H. Damgaard, dr. Damgaard m. fl. Øverst i træet »Hundehejlpene«, derefter til højre: B. Rasmussen og A. Haahr. Foran disse Gunnar Pallesen.

stensen i forhør. Denne havde nemlig hjulpet Perch med at efterse maskinen. Han kom i et fire timer langt forhør, men klarede sig ved sin rolige og koldblodige måde at optræde på. Kontoret var i lang tid derefter kemisk ren for blade, og man havde lært, at man skulle være mere agtpågivende.

Da politiet blev taget den 19. september 1944, udløstes der stor harme over hele landet. Karlsgårdefolkene nedlagde arbejdet og drog hjem til Tistrup, hvor man lavede folkestrejke. Hammelsvang var straks med, lukkede Brugsen samt henvendte sig til andre handlende, som sluttede sig til strejken. Da tyskerne opdagede det, lukkede de for lys og vand. Men de blev snart nødt til at lukke op igen, for der kom bud fra jernbanestationen, at man var nødt til at standse trafikken, da man ikke havde lys i signalerne.

Personalet på jernbanestationen og landposterne, der daglig havde deres gang dér, havde let ved at tale sammen, og man havde daglig større eller mindre sammenstød med tyskerne. Således nægtede trafikekspedient H. Damgaard, en fætter til lægen, nogle tyske officerer at benytte stationens telefon ved at rive telefonen fra dem og bede dem gå et andet sted hen, hvis de skulle telefonere.

En dag da landpost Aksel Hammelsvang, der også var i sognerådet, var til møde på Tistrup Gl. Kro, præsenterede vejassistent Christensen, Grindsted, ham for en ingeniør Buhl (Børge Hansen, Skive). Hammelsvang sagde, at det havde man ventet på længe. – Dermed var forbindelsen til modstandsbevægelsen etableret.

Nu kom der fart i arbejdet. »Ingeniør Buhl«, også kaldet Bulder, boede først i Skjern, men flyttede senere til Ølgod. Hammelsvang, der også var kommunekasserer, indrettede kommunekontoret i alderdomshjem-

met til mødested for bevægelsen. Det var så praktisk, at den nærmeste nabo på hjemmet var en gammel døv kone, så hun kunne ikke følge med i, hvad der foregik på kontoret.

Ingeniør Buhl begyndte nu at instruere.

Man havde konstitueret sig med Albrechtsen som byleder og Hammelsvang som næstkommanderende. Han ville nemlig være med, når det gik løs. Flere gange havde man besøg af medlemmer af jyllandsledelsen, bl. a. en hr. Poulsen (dr. Milters fra Danmarks geologiske Undersøgelse) og stabschef, løjtnant R. G. Petersen fra II region, der afholdt instruktioner i sprængning m. m.

Hovedkontoret var således i De gamles Hjem, og som adressat havde man V. Christensen. Hammelsvang, der altid var den første på postkontoret om morgenen, kunne så passende pille posten til V. Christensen fra.

Bulder skaffede et par unge mænd, Svend Dahl Kristensen og Holger Boll, hertil. De havde været med til at modtage våben, men deres gruppe blev sprængt, og de måtte gå under jorden. De kom hertil og gik under navnet »hundehvalpene«.

Efterhånden organiseredes arbejdet på den måde, at der i Tistrup oprettedes 3 militærgrupper med følgende ledere:

1. gruppe, der bestod af »Karlsgårdefolk«, havde Tage Kristensen som leder.

2. gruppe, der bestod af lokalkendte landmænd, kunne skaffe forbindelse til andre byer. Flere af disse var knyttet til Dansk Samling. Gruppelæderen var Aksel Haahr.

3. gruppe, der var knyttet til stationen, havde som leder J. E. Andersen. Dens opgave var ved hjælp af en batterimodtager at holde forbindelsen ved lige til Eng-

land og sektionens hovedkvarter i tilfælde af kamp. Endvidere skulle den medvirke ved våbenmodtagelse.

I Horne var der to grupper ledet af 1) Svend Villemoes og af 2) N. P. Norup.

I Gårde dannedes en gruppe med A. Grønberg som leder.

Gunnar Pallesen fra gruppe 2 kontaktede sin fætter i *Skovlund*, Sigurd Nielsen. Denne havde tidligere vist snarrådighed og mod ved at hjælpe en engelsk flyver, der var skudt ned og var søgt ind på en gård i *Skovlund*. Gårdmanden havde anmeldt englænderen til politiet, men Sigurd fik nys derom, hentede flyveren på sin cykel, gemte ham et par dage og ledsagede ham derpå en nat til *Bredsten*. Da flyveren ikke kunne holde til mere, fik han ham ind på en gård og håbede, at det var hos gode danske mænd. Det var det, for senere fik Sigurd meddelelse om, at flyveren var kommet til England. – Sigurd dannede nu en gruppe.

Fra *Skovlund* søgte man kontakt til *Ansager*. Det var også ved at lykkes, men uvis af hvilken grund løb det ud i sandet.

Derimod var der dannet en gruppe i *Øse*, men den kunne ikke finde kontakt, og først den 5. maj fik den kontakt med frihedsbevægelsen i *Tistrup*, men på dette tidspunkt måtte man ikke optage nye medlemmer, hvilket var en stor skuffelse for øsefolkene.

I februar 1945 fik byledelsen besked om at danne F-grupper, der skulle foretage afspærringer o. l. – Bogholder Pedersen og politibetjent Erhard Lorentsen fik dannet en sådan gruppe og blev ledere.

Byledelsen var blevet omdannet, idet Albrechtsen havde fået en anden stilling på *Sjælland*. I stedet indtrådte lærer Arne Chr. Buch. Senere vendte Albrechtsen tilbage og indtrådte igen i ledelsen, og samtidig optoges trafikekspedient H. Damgaard, så den nu be-

stod af fire mand. – Læge Damgaard var gruppens læge.

Arbejdet:

Gruppe 1 fra Tistrup kom særlig til at virke som sabotører og instruktører. Det var i lang tid den eneste gruppe, der havde våben og sprængstof.

De udførte den første sprængning af banen nord for Tistrup st., hvorved toggangen standsedes i mange timer. Gestapo var uheldigvis i byen den nat i andet ærinde, og da ekspedient Andersen ville hente baneformanden, blev han beskydt af tyskerne, der dog ikke ramte, men sabotørerne slap væk. Senere foretoges sprængninger ved Gårde, og da alle ladninger sprang, blev afbrydelsen af lang varighed.

Efterhånden fik man besked om, at der var kommet våben. De lå i en plantage øst for Ølgod. Hornefolkene skulle have hentet dem, men da de lå øst for banen, der på det tidspunkt blev stærkt bevogtet af tyskerne, bestemtes det, at Aksel Haahr skulle hente dem med hest og vogn. Han startede, fik våbnene læsset på vognen og dækket dem med kartofler, og så gik hjemturen. I Gl. Tistrup gik der vagtposter ved kroen, men Aksel Haahr kørte roligt forbi dem, uden at de anede uråd. Han kørte derefter hjem til sin gård, hvor medlemmer af modstandsbevægelsen kom og gjorde våbnene klar til brug, hvorefter de foreløbig blev gemt i en halmstak. Aksel Haahrs familie anede intet, og en dag kom hans far, pens. lærer Haahr, ud og så et par mænd rode i halmstakken. Han troede, det var et par vagabonder, og spurgte, om de ledte efter natlogi. Vagabonderne var Svend og Holger, som kun gav nogle grynt til svar. Våbnene blev fordelt herfra. Bl. a. hentede Hans Østergaard fra Horne et læs kartofler her. Han blev slemt beklemmt, da han så, at der ved

viadukten i Tistrup i stedet for to vagtposter var fire. Der var nemlig lige vagtafløsning. Han lod som ingenting, og soldaterne tænkte kun på afløsningen, så han slap forbi med sine kartofler. – En del af de resterende våben blev gemt i kommunens oplagshus. Dér lå de, da en nævenyttig mand så nogle fordækte personer luske om i skuret. Han tilkaldte vagtværnet fra Varde, der kom og fandt de dejlige våben, som de begyndte at læsse op i en lastbil. Da dukkede nogle frihedskæmpere op med maskinpistoler, og nu var Vardefolkene mere end villige til at læsse af igen. Våbnene blev nu flyttet og senere udleveret til grupperne fra Skovlund og Gårde.

Dagene indtil den 5. maj var spændende. Man havde fra hovedkvarteret modtaget instrukser om, hvordan man skulle forholde sig i forskellige tænkte situationer, og der var en febrilsk travlhed med at få alt i orden. Da kom budskabet om kapitulationen om aftenen den 4. maj. Den kuldkastede alle disse spekulationer, og der var opstået en helt ny situation. Opgaven blev nu at sørge for, at tyskerne drog den lige vej til grænsen, hindre dem i at forulempe befolkningen og eventuelt få dem til at nedlægge våbnene. Derfor gik tiden efter 5. maj hen med vagttjeneste samt med at tage forskellige uheldige elementer i forvaring. Endvidere skulle man undersøge rigtigheden af anonyme anmeldelser.

Ude ved vestkysten på tyskernes arbejdspladser i Oksbøl og Nymindegab havde der været tilholdssted for sortbørsfolk og andre tyskervenner. De strømmede nu østover og kom ind gennem vort område. Horne lå meget udsat, da strømmen først nåede dertil, og da hovedvej 11 gik igennem sognet. Endelig havde man et stort lazaret i skolen, hvortil der hørte en stor belægning af soldater. Lederen af modstandsbevægelsen i Horne, elektricitetsværksbestyrer Villemoes, var en

frygtløs og modig mand. Han ønskede forholdet til tyskerne klaret, og allerede 5. maj gik han sammen med lærer Kristensen og læge Damgaard fra Tistrup ind til tyskerne med et forslag om, at Værnemagten inddrog alle vagtposter, hjemkaldte de i byen privat indkvarterede værnemagtsmedlemmer, samt lovede, at værnemagtsmedlemmerne ikke måtte vise sig bevæbnede uden for de af Værnemagten beslagnede bygninger, og at modstandsbevægelsen overtog bevogtningstjenesten. De imponerede en tysk befalingsmand ved at forlange, at de kun ville forhandle med chefen. Chefen var en mand, der havde forstået situationen, og selv om han ikke måtte indgå separatforhandlinger uden sine overordnedes samtykke, gik han dog for egen regning ind på en del af overenskomsten. Der kom nu dansk vagt på gaden, men man undgik ikke provokationer. Da der kom en ny chef, blev der truffet en fast ordning, som blev underskrevet af tyskerne.

Læge Damgaard fik opsnuset, at der på lazarettet lå en såret engelsk flyver. Han fik aftalt, at englænderen skulle flyttes til Varde sygehus, men det viste sig, at han ikke kunne flyttes. Han døde et par dage efter, og modstandsbevægelsen begravede ham under militær honnør på Horne kirkegård og satte senere en sten på graven.

En »frivillig« polak meldte sig til modstandsbevægelsen for at blive interneret, og han fortalte, at der på lazarettet befandt sig en SS-officer, det kunne han se på mærkerne på hans undertøj. Man hentede så forstærkning fra Tistrup, og pinsedag gik man ind for at få ham udleveret. Det viste sig, at der ikke var én, men to, der var færdig til at udskrives. Man tog dem med sig, og de blev overført til Varde og senere overgivet til englænderne. Samtidig fandt man i den enes bagage

5062,55 danske kroner og en bankbog på 385 RM samt 60 ark byttemærker til smør.

Gårdegruppen var lille, men årvågen. Dens opgave bestod mest i vagttjeneste. Derunder fandt der en episode sted. En tysk bil ville ikke standse, man skød og sårede derved en dansk pige, der sad i bilen, dog kun overfladisk. Senere lagde man mærke til en stor, flot københavnerbil, der holdt til hos en af byens borgere. Man sendte bud til Tistrup efter forstærkning, og man anholdt to mænd. Den ene var chauffør for Fritz Clausens efterfølger som chef for DNSAP, godsejer C. O. Jørgensen, der følte jorden brænde under sine fødder, og nu var han flygtet på cykel som kartoffelhandler Pedersen. Ham fik man ikke, selv om man indledte en forfølgelse. Chaufføren havde på sig et fotografi af sig selv i fuld krigsmaling som stormtroopsfører i SA samt forskellige legitimationskort m. m. Den anden mand, man havde fået fat i, havde forestået trykningen af »Fædrelandet« og var medlem af det tyske handelskammer.

Af andre anholdelser, som blev foretaget, var anholdelsen af en hippomand, der mente, at han kunne gemme sig hos familien i Vestjylland, samt et medlem af Sommerkorpset.

Man havde fået instruks om at afvæbne enlige tyske soldater, der færdedes på landeveje og gader. Således afvæbnede man en 17-årig soldat, der var bevæbnet med en pansernæve med tilhørende ammunition, 6 håndgranater og en skarpladt pistol, som han søgte at skjule. Han havde forladt sin afdeling for at besøge noget familie i en flygtningelejr. Nu turde han ikke komme tilbage uden våben. Det hjalp ikke. Han fik en kvittering og blev sendt syd på. Fra Skovlund indbragte man et par desertører, en tysk soldat og en hollænder. De fik noget at spise og blev så sendt syd på,

men næste dag stillede de igen. De mente, det var for godt et madsted, at man sådan lige kunne forlade det. De blev nu læsset op bag i en lastbil og kørt 10 km syd på med trussel om det værste, hvis de viste sig igen.

I området fandtes der også damer, der holdt til hos tyskerne, en del for at tjene sig en skilling, andre for at gøre livet behageligt for tyskerne. Ofte efterlod disse da souvenirs hos deres veninder. Således fandt man hos en af de »finere« en officersuniform samt en pistol med 8 skud. Hun havde udtalt sig om, at hun ikke ville klippes. Hun fik stuearrest.

Det var sjældent, det kom til skudveksling med tyskerne. En dag da en patrulje kom til Nørholm, så de, at en tysk officer med pistol i hånd var ved at anholde et par desertører. Man råbte ham an, men officeren stak af på cykel, hvorefter han blev beskudt. Man optog forfølgelsen, men nåede ham ikke, inden han var kommet til sit kvarter, og nu myldrede soldater ud med maskinpistoler o. l., så vore trak sig tilbage.

Efterhånden vendte livet tilbage til den vante gang. Landmændene, der gerne ville hjem til deres bedrift, blev hjemsendt. Det samme skete med jernbanefolkene. De øvrige havde nok at gøre med flygtningeadministrationen, idet der i dagene inden 5. maj var kommet store skarer af tyske flygtninge til byen. De blev efterhånden flyttet til Oksbøl. Der var også et stort arbejde med at rydde op i tyskernes efterladenskaber, der bestod af våben og andre udrustningsgenstande. Disse ting blev optalt og flyttet til en stor samleplads ved Strellev. Der blev også afgivet mandskab til oprydning i Nymindegab.

Til slut afholdtes der i Letbæk en parade, hvor mandskabet fik lejlighed til at hilse på deres ledere: region II's chef oberstløjtnant C. C. Larsen, stabschef,

løjtnant Petersen samt sektion Xs chef ingeniør Buhl (løjtnant Børge Hansen).

Der bør måske i forbindelse med det, der lige er fortalt, nævnes mænd, der uden at være tilknyttet modstandsbevægelsen gjorde den store tjenester. Uddeler Hammelsvang er nævnt. En anden var chauffør Ebbe Jensen, der arbejdede for fiskemester Meyer, Sig. Havde man brug for et køretøj til at transportere større mængder varer, var han straks parat, blot man kunne skaffe ham en »tur«, der kunne camouflere turen for hans chef. Det kunne uddeler Hammelsvang altid. Engang havde man fået ordre til ved højlys dag at afhente 2 tons sprængstof i Holstebro, men da man nærmede sig byen, blev man standset af en mand, der fortalte, at tyskerne havde taget depotmanden, men ikke depotet. Turen blev opgivet denne gang. Senere hentede man varerne i Ringkøbing, og fordelte dem mellem Skjern, Tarm og Tistrup.

Arne Chr. Buch.